

УДК 027.054:[025.34:025.4]:004]](477)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2023.4(321).28-35

Світлана Галицька,
наукова співробітниця
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
e-mail: galizkaya@nbuv.gov.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7902-858>

Зв'язок бібліотечних класифікацій з електронним каталогом на сайтах національних бібліотек

У статті висвітлено досвід національних бібліотек із використання власних і міжнародних бібліотечних класифікацій як важливих складників лінгвістичного забезпечення інформаційно-пошукових систем. Зазначено, що сайти бібліотек надають можливість ознайомитися зі структурою застосованих класифікаційних систем, які є вагомими елементами комплексних інформаційно-пошукових сервісів. Наголошено на важливості фіксації зв'язків між незалежними класифікаціями в бібліографічних записах документів. Зазначено, що зв'язок класифікацій з електронним каталогом забезпечує автоматичне формування переліків бібліографічних записів документів і зумовлює якість функціонування пошукової системи бібліотеки, у тому числі релевантність результатів інтелектуального пошуку. Проаналізовано принципи організації навігації та пошуку в електронних каталогах, зокрема за бібліотечними класифікаціями. Розглянуто особливості застосування класифікаційних індексів, що є активними елементами бібліографічних записів як пошукових засобів. З'ясовано, що використання класифікаційного індексу під час інтелектуального пошуку надає читачеві можливість обмежити пошук певною тематичною галуззю й гарантовано отримати повний і точний результат. Зауважено, що забезпечення якісного, багатоаспектного тематичного пошуку в електронних каталогах, організованих на основі бібліотечних ієрархій, дає змогу національним бібліотекам світу успішно виконувати одне із своїх головних завдань — надання читачам можливості ефективно використовувати великі структуровані масиви інформаційних ресурсів.

Ключові слова: національні бібліотеки; електронний каталог; тематичний пошук; бібліотечні класифікації; класифікаційні індекси; система відповідності

Постановка проблеми. На сучасному етапі бібліотеки мають не лише надавати широкий доступ до документованих наукових знань, що створюють підґрунтя для всебічного розвитку суспільства, а й формувати в користувачів вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, забезпечувати зручний доступ до інформаційних ресурсів власної генерації та із зовнішніх інформаційних систем за допомогою інноваційних методів і засобів, які дають змогу ідентифікувати, локалізувати й використовувати інформацію, що відповідає навчальним, професійним та особистісним потребам аудиторії. Бібліотеки намагаються забезпечити виконання широкого спектра інформаційних запитів користувачів і у будь-якій галузі знань надавати повну інформацію — від базової до останніх досягнень науки та практичної діяльності [7, с. 53]. Користувач повинен мати можливість ефективно застосовувати весь комплекс наданих засобів для пошуку необхідних документів за змістом, результатом якого є, зокрема, отримання переліку бібліографічних записів документів певної тематики.

Сучасні бібліотеки пропонують онлайн-доступ до інформаційних ресурсів за допомогою вебсайтів, які відрізняються один від одного за технічними характеристиками, як-от дизайн, структура, організація, наповнення. Водночас спільним

завданням бібліотечних вебсторінок є забезпечення доступу до електронного каталогу, різноманітних колекцій і баз даних, а також надання відповідних навігаційних і пошукових засобів.

Бібліотечні установи активно працюють над удосконаленням інформаційно-пошукових систем, від якості яких залежить результативність пошуку й ефективність використання інформаційних ресурсів, тому актуальним є дослідження специфіки формування ресурсів за класифікаційним принципом індексування, організації навігації та пошуку в електронних каталогах книгозбірень за бібліотечними ієрархіями.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить про важливість проблеми оптимізації інформаційно-пошукових систем бібліотек, зокрема забезпечення інтелектуального пошуку за класифікаційною ознакою документа. Питання організації електронних бібліотечних ресурсів, застосування класифікаційних систем у бібліотечній технології, структурування масивів інформації згідно з бібліотечною ієрархією досліджували українські науковці К. Лобузін, І. Лобузін, І. Перенесієнко, Н. Самохіна. Проблеми структурування масивів інформаційних джерел, актуалізації пошукових засобів для досягнення повних і точних результатів тематичного пошуку розглянуто в колективній монографії

наукових співробітників НБУВ "Семантичні технології у науковій бібліотеці" [6].

Основними напрямками досліджень є питання організації інформаційних ресурсів, оптимізації навігаційних і пошукових засобів інформаційно-пошукових систем бібліотек для надання доступу до значних масивів документних ресурсів, нагромаджених бібліотеками.

Мета статті — проаналізувати досвід використання бібліотечних класифікацій як важливих складників лінгвістичного забезпечення інформаційно-пошукових систем національних бібліотек; довести важливість фіксації зв'язків між класифікацією та електронним каталогом для тематичного пошуку; визначити можливість застосування класифікаційних індексів як пошукових елементів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для організації та ведення систематичного каталогу, а також забезпечення пошуку за певною темою або галуззю під час наукового опрацювання документів бібліотеки застосовують різноманітні інструменти: тезауруси, предметні рубрики, системи класифікації (Десяткова класифікація М. Дьюї (ДДК), Універсальна десяткова класифікація (УДК), власні рубрикатори тощо).

Від якості ретельного наукового опрацювання надходжень залежить рівень повноти й точності електронного каталогу бібліотеки, який є загальним масивом бібліографічних записів документів, що безпосередньо впливає на ефективність і зручність тематичного пошуку, допомагає користувачу знаходити, ідентифікувати й відбирати інформаційні ресурси [3; 4].

Умовою успішного інтелектуального пошуку є розміщення на сайті бібліотеки власної класифікаційної ієрархії у формі інтерактивного ієрархічного тематичного дерева знань, завдяки якій забезпечуються орієнтування у структурі фондів, тематичний пошук і, як результат, ефективне використання великих масивів інформаційних ресурсів. Варто зазначити, що завдяки особливостям нотації та структури класифікаційної інформаційно-пошукової мови в електронному середовищі набувають унікальних пошукових можливостей, які не може забезпечити жодна вербальна пошукова мова. Безумовно, результат пошуку залежить від рівня деталізації поданої бібліотечної ієрархії.

Важливим є визначення та фіксація зв'язків між класифікаційними системами, особливо для паралельного опрацювання документів за двома класифікаціями. Система відповідності між ієрархічними структурами підвищує ефективність багатаспектного інтелектуального пошуку, зумовлює можливість керування ним і, за потреби, зміну його напрямку.

Розглянемо досвід використання бібліотечних ієрархій та їхніх зв'язків з електронними каталогами в тематичному пошуку на сайтах окремих національних бібліотек.

Національна бібліотека України

імені В. І. Вернадського

(Київ, Україна; <http://www.nbuv.gov.ua>)

Для індексації змісту документів Національна бібліотека імені В. І. Вернадського (НБУВ) застосовує Рубрикатор НБУВ і УДК.

На сайті наведено тематичний навігатор, що охоплює всі розділи знань (рис. 1), уможливує ефективну навігацію в електронному каталозі бібліотеки та наочно демонструє нові форми взаємодії традиційних засобів упорядкування знань і нових семантичних інструментів [5, с. 46]. Навігатор дає змогу здійснювати пошук одночасно в електронному каталозі НБУВ (книжкові та періодичні видання) та реферативній базі даних.

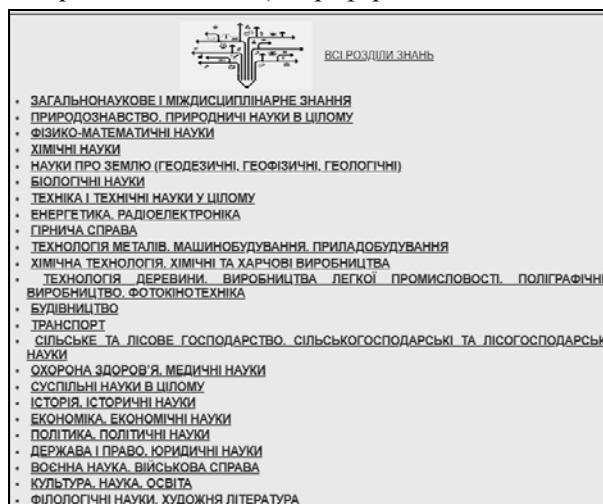

Рис. 1. Структура тематичного навігатора НБУВ

Сторінки навігатора містять статистичні дані щодо наявності ресурсів для кожної рубрики. Ці дані є активними елементами описів рубрик, що забезпечують перехід до електронного каталогу або реферативної бази даних і формування переліків бібліографічних записів документів. Подальший пошук можна здійснювати за індексами Рубрикатора НБУВ (а також за тематичними рубриками), зазначеними в бібліографічних записах.

Кожна рубрика тематичного навігатора містить відповідні рубрики УДК, що забезпечує взаємозв'язок між різними класифікаційними системами, оптимізацію й уніфікацію процесу наукового опрацювання документів, а також раціональну організацію інформаційного ресурсу бібліотеки, що "гарантує можливості конкретизації запиту і отримання точного, релевантного результату пошуку за тематичним навігатором НБУВ" [1, с. 6].

Оскільки якість інформаційно-пошукової системи залежить від розгалуженості поданої на сайті бібліотеки структури фондів, здійснюється деталізація розділів тематичного навігатора НБУВ з орієнтуванням на повну версію Рубрикатора НБУВ та обов'язковою фіксацією в описах рубрик відповідних рубрик УДК.

Національна бібліотека Естонії
Eesti Rahvusraamatukogu
(Таллінн, Естонія; <https://www.nlib.ee>)

Для систематизації документів і предметного пошуку Національна бібліотека Естонії використовує УДК і предметні рубрики.

На сторінці естонської національної бібліографії (Estonian national bibliography) наведено статистичні дані щодо типу зібраних документів, року й місця видання, мови тощо (рис. 2). Опція Topics ("Теми") надає дані щодо обсягу документів, зібраних під певними розділами або рубриками УДК (загальний обсяг і кількість документів за типом видання) [2, с. 17].

Статистичні дані є активними елементами, що забезпечують перехід до електронного каталогу та формування переліків бібліографічних записів. Відсортований за індексами перелік розділів/рубрик дає змогу ознайомитися зі структурою УДК, хоча містить лише рубрики, які використовують під час наукового опрацювання документів (за обраний період). Узагальнений перелік за всі роки фіксу-

вання статистичних даних практично відповідає структурі фондів бібліотеки, побудованій за УДК, хоча певні розділи/рубрики потребують деталізації з огляду на значний обсяг зібраних документів.

Як пошуковий елемент в усіх видах пошуку в електронному каталозі бібліотеки можна застосовувати класифікаційний індекс (у простому пошуку індекс працює як ключове слово) [2, с. 17].

Варто зазначити, що результатом пошуку за індексом УДК є перелік підпорядкованих йому індексів, наданих наявним у каталозі ресурсам, із зазначенням кількості документів для кожного індексу. Наприклад, для рубрики "94(474.2) Історія Естонії" перелік охоплює індекси, за якими можна уточнити запит і продовжити пошук в електронному каталозі бібліотеки, зокрема:

94(474.2)(544)
94(474.2)(051) (1)
94(474.2)-053.6(082) (1)
94(474.2):025.43 (2)
94(474.2):061.75 (1)
94(474.2)".../185" (075.3) (1)
94(474.2)".../1941" (1)

Індекси УДК є активними елементами бібліографічних записів документів, забезпечують зв'язок з електронним каталогом бібліотеки та дають змогу автоматично формувати нові переліки записів [2, с. 17—18].

Topics (2010-2021)	UDC	Total	Book	Periodical	Map	Sheet Music	Video Recording	Sound Recording	Multimedia	Graphical Material
Fundamentals of knowledge and science	0	63	29	34						
Knowledge, Science	001	226	153	51			1		1	20
Information sciences. The book	002	28	22	2						4
Writing systems. Signs and symbols	003	30	29							1
Computer science	004	401	363	36						2
Management.	005	289	260	28				1		
Standardization. Standards. Metrology	006	15	11	4						
Civilization. Culture	008	294	189	41			1			63
Bibliography	01	16	11	5						
Librarianship	02	83	44	19			2			18
General reference works	030	75	72	3						
Calendars	050.9	15	1	8						6
Organizations. Associations. Museums	06	271	191	57			2			21
Journalism. The press	070	88	82	6						
Manuscripts. Rare books. Bibliophily. Book plates	09	24	22							2

Рис. 2. Статистичні дані на сайті Національної бібліотеки Естонії

Німецька національна бібліотека
Deutsche Nationalbibliothek (DNB)
(Берлін, Лейпциг, Франкфурт-на-Майні, Німеччина; <https://www.d-nb.de>)

Для індексації змісту документів і тематичного пошуку в електронному каталозі бібліотека застосовує Десяткову класифікацію М. Дьюї.

Розпочинати пошук можна одразу за бібліотечною ієрархією (Каталоги — Browsen (DDC)), але спочатку варто скористатися ключовим словом, обрати аспект розгляду предмета, а

відтак перейти до потрібної рубрики класифікації, що спрощує використання бібліотечної ієрархії для читачів, не обізнаних зі структурою класифікації та принципами впорядкування каталогу [3, с. 51].

Browsen (DDC) надає відомості щодо наявності ресурсів конкретної тематики з позначкою певної бібліотеки. Статистичні дані є активними елементами, за якими можна перейти до електронного каталогу з формуванням переліку бібліографічних записів документів (рис. 3).

Notation	Thema	Titel in dieser Klasse	Titel in dieser Klasse und Unterklassen	Weitere Titel
	Haupttafeln			
900	Geschichte & Geografie	0 (DNB)	142367 (DNB)	0 (DNB)
930-990	Geschichte einzelner Kontinente, Länder, Ortschaften; außereuropäischer Welten	0 (DNB)	79170 (DNB)	0 (DNB)
940-990	Geschichte einzelner Kontinente, Länder, Ortschaften der Neuzeit; Geschichte außereuropäischer Welten	0 (DNB)	71403 (DNB)	0 (DNB)
940	Geschichte Europas	0 (DNB)	65686 (DNB)	0 (DNB)
947	Russland und benachbarte osteuropäische Länder	77 (DNB)	2742 (DNB)	22 (DNB)
947.5-947.9	Europäische Teil der ehemaligen Sowjetunion außer Russland; russisches Kaukasusgebiet	74 (DNB)	896 (DNB)	17 (DNB)
947.7	Ukraine	31 (DNB)	259 (DNB)	10 (DNB)
947.708	Ukraine-1855-...	2 (DNB)	118 (DNB)	0 (DNB)
947.7084	Ukraine-1917-1953-...	39 (DNB)	57 (DNB)	0 (DNB)
947.7085	Ukraine-1953-1991-...	0 (DNB)	1 (DNB)	0 (DNB)
947.7086	Ukraine-1991-...	50 (DNB)	57 (DNB)	2 (DNB)

DNB = Deutsche Nationalbibliothek | GSV = Gemeinsamer Bibliotheksverbund | HeBIS = HeBIS Verbundkatalog | SUB = SUB Göttingen | SWB = Südwestdeutscher Bibliotheksverbund | FUB = FU Berlin

Рис. 3. Структура каталогу Німецької національної бібліотеки (розділ 900 "Історія та географія")

Як пошуковий елемент у всіх видах пошуку (простому, розширеному, по каталогах, за бібліотечною ієрархією) доцільно використовувати класифікаційний індекс. У бібліографічному записі документа індекс не є активним елементом, за яким автоматично формують нові переліки записів, але його можна застосовувати як пошуковий елемент для продовження тематичного пошуку [3, с. 51].

Національна й університетська бібліотека Загреб

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (Загреб, Хорватія; <https://www.nsk.hr/>)

Для індексації змісту документів і тематичного пошуку в електронному каталозі бібліотека Загреб застосовує УДК і предметні рубрики.

З класифікаційною ієрархією УДК можна ознайомитися на порталі "Нормативна база УДК" (рис. 4).

Ресурс містить деталізовані структури кожного розділу та приклади утворення індексів УДК, що дає змогу застосовувати класифікацію

під час наукового опрацювання документів. Безпосереднього зв'язку з електронним каталогом немає, але на порталі можна обрати індекс УДК для використання його як пошукового елемента.

Варто зазначити, що результатом пошуку за УДК (простий пошук) є впорядкований перелік індексів, наданих наявним у каталозі документам, із зазначенням кількості документів для кожного індексу. Індекс, вказаний у запиті, може бути компонентом складного індексу, наприклад, для рубрики "746.3 Вишивання":

- 1 746.3:004.42(043.2)
- 1 746.3:39(497.13-17)(064)(085)
- 1 746.3:39(497.1)
- 6 746.3:39(497.5)
- 1 746.3:39(497.5-3Moslavina)
- 1 746.3:39(497.5-3Posavina)
- 1 746.3:39(497.7)
- 4 746.3(035)
- 1 746.3(497.5Korčula)"15"
- 1 746.3(497.5Stablina)"18"

UDK	
OPĆE POMOĆNE TABLICE	
+ Nabranjanje, Dodavanje	
- Uzastopno proširenje	
: Odnos	
[] Grupiranje	
* Zvezdica	
A/Ž Izravno abecedno označivanje	
=... Tablica 1c - Opće pomoćne oznake za jezik	
(0...) Tablica 1d - Opće pomoćne oznake za oblik	
(1/9) Tablica 1e - Opće pomoćne oznake za mjesto	
"..." Tablica 1g - Opće pomoćne oznake za vrijeme	
-0... Tablica 1k - Opće pomoćne oznake za opća obilježja	
GLAVNE TABLICE	
0 ZNANOST I ZNANJE, ORGANIZACIJA, RAČUNALNA ZNANOST, INFORMACIJE, DOKUMENTACIJA, KNJIŽNIČARSTVO	
00 Prolegomena, Temeljni znanja i kulture, Propedeutika	
01 Bibliografija i bibliografije, Katalogi	
02 Knjižničarstvo / bibliotekarstvo	
030 Opća referentna djela (kao tema), Enciklopedika / enciklopedistika	
050 Serijske publikacije, Periodika	
06 Organizacije općenito, Udruge, Muzeji	
070 Novine, Tisak, Novinstvo, Novinarstvo	
08 Poligrafije, Zbornici	
09 Rukopisi, Riječke i posebno značajna djela	
1 FILOZOFIJA, PSIHOLOGIJA	
2 RELIGIJA, TEOLOGIJA	
3 DRUŠTVENE ZNANOSTI	
5 MATEMATIKA, PRIRODNE ZNANOSTI	
6 PRIMIJENJENE ZNANOSTI, MEDICINA, TEHNIKA I TEHNOLOGIJA	
7 UMJETNOSTI, RAZONODA, SPORT	
8 JEZICI, LINGVISTIKA, KNJIŽEVNOST	
9 GEOGRAFIJA, BIOGRAFIJA, POVIJEST	

Рис. 4. Портал "Нормативна база УДК" Національної й університетської бібліотеки Загреб

Індекси УДК (предметні рубрики також) та статистичні дані є активними елементами бібліографічних записів документів, забезпечують зв'язок з електронним каталогом бібліотеки та дають змогу автоматично формувати нові переліки записів.

**Національна центральна
бібліотека Флоренції**
Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze
(Флоренція, Італія;
<https://www.bncf.firenze.sbn.it/>)

Для індексації змісту документів і тематичного пошуку в електронному каталозі бібліотека застосовує Десяткову класифікацію М. Дьюї та предметні рубрики. Зручний пошук за навігатором Дьюї гарантує точність результатів інтелектуального пошуку (рис. 5).

Sezione	Descrizione	Notizie
0..	Opere Generali	24184
1..	Filosofia e Psicologia	39303
2..	Religione	57639
3..	Scienze Sociali	224708
4..	Linguaggio	16920
5..	Scienze naturali e Matematica	58560
6..	Tecnologia	116837
7..	Le arti	153170
8..	Letteratura	176890
9..	Geografia e storia	98098

Рис. 5. Навігатор Дьюї на сторінці Національної центральної бібліотеки Флоренції

Навігатор Дьюї містить відомості щодо кількості наявних документів за певним класом (розділом). Він дає змогу переглянути бібліотечну ієрархію — перелік поділів таблиць класифікації, застосованих у бібліотеці, обрати необхідний поділ і перейти до нього. Зазначені статистичні дані щодо обсягу наявних ресурсів забезпечують зв'язок з електронним каталогом для формування переліків бібліографічних записів документів.

Обрані за навігатором Дьюї класифікаційні індекси можна використовувати як пошукові елементи в електронному каталозі.

Інформаційно-пошукова система дає змогу ознайомитися зі схемою Десяткової класифікації М. Дьюї, яка містить відомості щодо кількості наявних документів за певним класифікаційним індексом (рис. 6).

Бібліографічний запис документа складається з активних елементів, за якими можна продовжувати інтелектуальний пошук: тематичні рубрики, індекс і заголовок рубрики ДДК.

Serie: Musica			
Fascicolo: Gennaio-Giugno 2019			
SCHEMA DI CLASSIFICAZIONE			
700 LE ARTI	780	MUSICA	(3)
BELLE ARTI	781.2	ELEMENTI DELLA MUSICA	(1)
E ARTI	782.1	FORME VOCALI DRAMMATICHE	(4)
DECORATIVE		OPERE	
	782.23	FORME VOCALI NON DRAMMATICHE	(2)
		ORATORI	
	782.32	MUSICA VOCALE PER FUNZIONI RELIGIOSE CRISTIANE	(7)
	782.5	MUSICA VOCALE VOCI MISTE	(3)
	783.1	VOCI SINGOLE IN COMBINAZIONE	(9)
	783.2	VOCE SOLISTA	(4)

Рис. 6. Класифікація М. Дьюї на сторінці Національної центральної бібліотеки Флоренції

Бібліотека Конгресу
Library of Congress (LOC)
(Вашингтон, США;
<https://www.loc.gov/>)

Для організації фондів, наукового опрацювання документів і тематичного доступу національна бібліотека США паралельно використовує власну систему класифікації (Library of Congress Classification, LCC), власні Предметні рубрики та Десяткову класифікацію М. Дьюї. На вебсайті надано доступ до таблиць класів (файли у форматі PDF), а також до відповідної навчальної та методичної документації.

База даних "Класифікаційний Web" (<https://classweb.org/>) містить таблиці LCC, а також кореляції з Предметними рубриками Бібліотеки Конгресу (LCSH), Десятковою класифікацією М. Дьюї, системою класифікації Національної медичної бібліотеки (рис. 7).

ClassWeb		LC
Main Menu		
LC Classification	Browse Search	
	Standard browser Enhanced browser Hierarchy browser	
	Outline Subsets Bookmarks	
LC Subject Headings	Browse Search	
LC Genre/Form Terms	Browse Search	
LC Demographic Group Terms	Browse Search	
LC Children's Subject Headings	Browse Search	
LC Medium of Performance Thesaurus	Browse Search	
LC Name Authority File	Browse Search	
LC Bibliographic File	Browse Search	
Bibliographic Correlations	Browse Menu	

Рис. 7. База даних "Класифікаційний Web" Бібліотеки Конгресу

Класифікаційний індекс стабільно забезпечує точність результатів пошуку, але через нестачу безпосереднього зв'язку класифікаційної

схеми з електронним каталогом індекс потрібно знати напевно чи обирати його за таблицями класифікації.

Бібліографічний запис певного документа містить наданий індекс LCC, проте для продовження пошуку можна використовувати лише скорочений індекс, окремо зазначений у записі. Наприклад, для видання "Твори Тараса Шевченка" у бібліографічному записі вказано індекс *LCC PG3948.S5*, а по дальший по шук можна здійснити за ширшим індексом *PG3948*.

Отже, завдяки використанню інноваційних технологій національні бібліотеки створюють на своїх сайтах підґрунтя для якісного наукового опрацювання інформаційних ресурсів, що зумовлює релевантність тематичного пошуку. Крім таблиць класифікації, вони надають доступ до таблиць відповідності між різними класифікаційними схемами. Наприклад, як зазначалося, БД "Класифікаційний Web" (Бібліотека Конгресу) містить таблиці LCC, а також кореляції (20 таблиць) із різними системами організації знань: Предметними рубриками Бібліотеки Конгресу (LCSH), Десятьковою класифікацією М. Дьюї, системою класифікації Національної медичної бібліотеки. Відповідність між позначеннями LCC і класифікації Дьюї наведено в таблицях: "Мапа LC (LCC) до класифікації Дьюї (DDC)", "Карта класифікації Дьюї (DDC) до LC (LCC)".

Взасмозв'язок між різними класифікаційними системами, неузгодженими між собою системами тематичного опису знань зумовлює можливість переходу від однієї інформаційно-пошукової мови (ППМ) до іншої та використання індексів і рубрикаційних заголовків одних систем у межах систем з іншими мовами. Отже, створюється узагальнена класифікаційна система, що на загальних принципах інтегрує окремі ППМ та є основою ефективної навігації інформаційними ресурсами [6, с. 237].

Варто зауважити, що застосування в тематичному пошуку будь-якої класифікації потребує певних навичок. Необізнаному користувачеві важко розібратися в матеріалах для наукового опрацювання документів, які надають бібліотеки на своїх сайтах. Потрібно надати можливість доступу до бібліотечної ієрархії, орієнтованої на читача, що наочно демонструє особливості тематичного наповнення фондів бібліотеки, зрозумілої та зручної у користуванні, здатної допомогти "зорієнтуватися у системі понять певної галузі знань, надати необхідні підказки щодо подальшого напрямку пошуку і переходу від ширшої теми до вузької та навпаки" [6, с. 240]. Бібліо-

течна ієрархія має допомагати читачу обрати власну стратегію пошуку, застосовувати зв'язки класифікації та електронного каталогу, відповідність між класифікаційними схемами, групувати бібліографічні записи документів певної тематики відповідно до пошукового запиту з уникненням небажаного "інформаційного шуму". Крім того, у разі потреби бібліотечна ієрархія допоможе зорієнтуватися у структурі певної галузі знань та уточнити тему дослідження. Національні бібліотеки організують власні сайти, враховуючи потреби й запити користувачів, активно працюють над наповненням вебсторінок, удосконалюють пошукову технологію, зокрема забезпечують доступ до інформаційних ресурсів через наукову систему знань.

Висновки. Сучасні національні бібліотеки як центри культури, осередки зберігання значних масивів документних ресурсів — культурного та знаннєвого надбання людства — застосовують для наукового опрацювання документів і тематичного пошуку як власні, так і міжнародні класифікації (УДК, ДДК). На сайтах книгозбірень можна ознайомитися зі структурою застосованої класифікації. Інформаційно-пошукові системи національних бібліотек України, Італії, Іспанії, Німеччини, Естонії, Чехії, Японії забезпечують перехід до електронного каталогу з автоматичним формуванням переліків бібліографічних записів документів, згрупованих відповідно до пошукового запиту [6, с. 252—273]. Зв'язок класифікації з електронним каталогом бібліотеки є важливим чинником, який забезпечує повноту й точність тематичного пошуку, зручність і швидкість функціонування автоматизованої пошукової системи бібліотеки [3, с. 51].

Візуалізація структури та змісту бібліотечних фондів на сайтах національних бібліотек є важливою і для фахівця, який опрацьовує документи, і для користувача, котрий намагається самостійно відшукати необхідну релевантну інформацію. Варто зауважити про наочність репрезентації на сторінках тематичного навігатора НБУВ бібліотечної ієрархії, побудованої з урахуванням особливостей наповнення фондів бібліотеки, чітку організацію сторінок рубрик, фіксування зв'язків з УДК не тільки для заголовків рубрик, а й для термінів алфавітно-предметного покажчика, що уточнюють зміст рубрики. Ці чинники сприяють оптимізації процесу опрацювання документів за різними класифікаціями, а також створенню додаткового інструменту повноцінного інтелектуального пошуку.

Класифікаційний індекс зазвичай доцільно використовувати в електронних каталогах національних бібліотек як пошуковий елемент у всіх видах пошуку (простому, розширеному, по каталогах, за бібліотечною ієрархією). Як результат користувач може отримати не тільки записи документів, індекси яких точно відповідають запиту, а й переліки підпорядкованих, комбінованих індексів із зазначенням кількості наявних документів (національні бібліотеки Загреб, Естонії). Ці індекси можна застосовувати для уточнення й продовження пошуку. Класифікаційні індекси забезпечують тематичний доступ навіть у випадку, якщо користувач не має необ-

хідних знань із певної тематики, а також дають змогу отримати вищі результати порівняно з іншими видами пошуку (наприклад, за ключовими словами) [7, с. 55].

Отже, забезпечення якісного, зручного та зрозумілого багатоаспектного тематичного пошуку за класифікацією в електронних каталогах, організованих на основі бібліотечних ієрархій, гарантує високу якість результатів і дає змогу національним бібліотекам світу успішно виконувати одну зі своїх головних функцій — надання читачам можливості ефективно використовувати великі структуровані масиви інформаційних ресурсів.

Список бібліографічних посилань

1. Галицька С. В., Орешина Н. В. Актуалізація рубрик тематичного навігатора НБУВ. *Бібліотечний вісник*. 2020. № 4. С. 3—8.
2. Галицька С. В. Тематичний пошук у каталогах національних бібліотек: досвід країн Балтії. *Бібліотечний вісник*. 2020. № 5. С. 14—20.
3. Галицька С. В., Устинова Т. П. Німецька національна бібліотека: пошук за класифікацією М. Дьюї. *Вісник Книжкової палати*. 2020. № 9. С. 48—52.
4. Сяошуан Ж., На Н. Разрыв между пользователями и каталогизацией. *Всемирный библиотечный и информационный конгресс: 78-я Генеральная конференция и Ассамблея ИФЛА. Хельсинки, 2012*. URL: <https://www.ifla.org/past-wlic/2012/80-zhai-ru.pdf>. (дата звернення: 17.07.21).
5. Лобузін К. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності. Київ, 2012. 375 с.
6. Семантичні технології у науковій бібліотеці / [Лобузін К. В. та ін.]. Київ : НАН України, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, 2019. 312 с.
7. Национальная библиография в электронную эру: руководство и новые направления развития. *Серия публикаций ИФЛА по библиографическому учету*. Том 39. Мюнхен : К. Г. Заур, 2009. 132 с.

Svitlana Halytska,

Researcher of The Vernadsky National Library of Ukraine

Linking library classifications to the electronic catalog on the websites of national libraries

The article considers the experience of national libraries in using their own and international library classifications as important components of linguistic support of information retrieval systems. It is noted that on their websites libraries provide an opportunity to get acquainted with the structure of applied classification systems, which are important components of comprehensive information retrieval services. The importance of fixing the links between independent classifications in bibliographic records of documents is determined. It is noted that the connection of classification with the electronic catalog provides automatic formation of lists of bibliographic records of documents and determines the quality of the library search system, including the relevance of the results of intelligent search. The principles of navigation and search organization in electronic catalogs, in particular, according to library classifications, are analyzed. The use of classification indexes, which are active elements of bibliographic records as search elements, is considered. It has been found that the use of a classification index in intelligent search allows the user to limit the search to a specific subject area and is guaranteed to get a complete and accurate result. It is emphasized that providing high-quality, multifaceted thematic search in electronic catalogs organized on the basis of library hierarchies allows national libraries around the world to perform one of their main tasks — giving users the opportunity to effectively use huge structured arrays of information resources.

Keywords: national libraries; electronic catalog; thematic search; library classifications; classification indices; correspondence system

References

1. Halytska S. V. & Orieshyna N. V. (2020). Aktualizatsiya rubryk tematychnoho navihatora NBUV [Update of headings thematic navigator of the VNLU]. *Bibliotechnyi visnyk*, 4, pp. 3—8. [In Ukrainian].
2. Halytska S. V. Tematychnyy poshuk u katalohakh natsional'nykh bibliotek: dosvid krayin Baltiyi [Thematic search in the catalogs of national libraries: the experience of the Baltic States]. *Bibliotechnyi visnyk*, 5, pp. 14—20. [In Ukrainian].

3. Halytska S. V. & Ustinova T. P. (2020). Nimefka natsional'na bibl ioteka: poshuk za klasyfikatsiyeyu M. Dyuui [German National Library: a search by M. Dewey's classification]. *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, 9, pp. 48—52. [In Ukrainian].
4. Xiaoshuang Zhai & Na Nie. (2012). Razryv mezhdu pol'zovatelyami i katalogizatsiyey [The gap between users and cataloging]. *Vsemirnyy bibliotchnyy i informatsionnyy kongress: 78-ya General'naya konferentsiya i Assambleya IFLA*. Helsinki, Finland. Available at: <https://www.ifla.org/past-wlic/2012/80-zhai-ru.pdf> [Accessed 17.07.2021]. [In Russian].
5. Lobuzina K. V. (2012). *Tekhnologii orhanizatsii znannievyykh resursiv u bibliotchno-informatsiinii diialnosti* [Technologies of organizing knowledge resources in library and information activities]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
6. *Semantychni tekhnolohiyi u naukoviy bibliotetsi* (2019). [Semantic technologies in the scientific library]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
7. *Natsional'naya bibliografiya v elektronnyu eru: rukovodstvo i novyye napravleniya razvitiya*. (2009). [National bibliography in the electronic age: leadership and new directions]. Seriya publikatsiy IFLA po bibliograficheskomu uchetu, 39. München, Deutschland. [In Russian].

Надійшла до редакції 13 березня 2023 року

УДК 027.021НТБ_ІЕЗ:[311:519.23](477)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2023.4(321).35-39

Світлана Іваненко,
завідувачка науково-технічної бібліотеки
Інституту електрозварювання імені Є. О. Патона
Національної академії наук України,
e-mail: sv_88@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8756-0892>

Участь науково-технічної бібліотеки Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона в наукометричних дослідженнях

У статті висвітлено питання участі науково-технічної бібліотеки Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона Національної академії наук України в наукометричних дослідженнях.

Наголошено, що через стрімкий розвиток інформаційних технологій і появу нових методів оцінювання наукової діяльності важливого значення в роботі бібліотек набуває наукометрія (бібліометрія).

Доведено, що тенденції розвитку наукометричних досліджень сприяють закріпленню позицій академічних бібліотек як науково-інформаційних центрів.

Ключові слова: академічна бібліотека; наукометрія; бібліометрія; індекс Гірша; метрики; цитування; наукометричні бази даних; мобільний застосунок; науково-технічна бібліотека Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона

Постановка проблеми. Зростання присутності науки у глобальному інформаційному просторі й підвищення її впливу на світові процеси зумовлює потребу зміщення акцентів у діяльності академічної бібліотеки, організації бібліотечно-інформаційного обслуговування науковців на якісно новому рівні, впровадження інноваційних технологій у весь спектр послуг книгозбірні, підтримки фахової комунікації, інтеграції результатів досліджень до світового інформаційного простору, формування позитивного іміджу наукової установи в Україні та світі.

У діяльності сучасної академічної бібліотеки набуває актуальності проблема використання наукометричних показників для оцінювання результативності наукової роботи вченого. Нагальним є питання адміністрування профілю наукової установи, розв'язання якого частково покладено

на бібліотекарів цих інституцій. Наукометрія перетворюється на новий перспективний напрям роботи бібліотек наукових установ Національної академії наук України (НАН України).

Аналіз досліджень і публікацій. У сучасному науковому обігу наявний широкий спектр праць, присвячених розробленню та аналізу систем оцінювання академічної діяльності дослідників та їхньої публікаційної активності. Зокрема, проблематику цитування, а отже наукової продуктивності вченого, і бібліометрії вивчали Ю. Гарфілд, Г. Добров, О. Гузь та інші [1].

Особливого значення для усвідомлення важливості наукометричних досліджень в Україні та бібліометричного аналізу документних потоків, відображення наукових публікацій у структурі сучасних соціальних комунікацій набувають праці вітчизняних бібліотекознавців. Питанням